

Personal recollections of Juan Cuerda: friend, colleague and mentor / Vivències personals d'en Joan Cuerda: amic, col·lega i mentor

Karl W. BUTZER

SHNB

SOCIETAT D'HISTÒRIA
NATURAL DE LES BALEARS

Butzer, K.W. 2007. Personal recollections of Juan Cuerda: friend, colleague and mentor / *Vivències personals amb Juan Cuerda: amic, col·lega i mentor*. In: Pons, G.X. i Vicens, D. (Edit.). *Geomorfologia Litoral i Quaternari. Homenatge a Joan Cuerda* Barceló. Mon. Soc. Hist. Nat. Balears, 14: 25-35. ISBN 84-96376-13-3. Palma de Mallorca.

A large crowd was gathered around some rocks at the beach. Most people were listening to a man explaining loudly, or at times arguing with one or other of the geologists, dressed in their customary field clothes. A good number of obvious “civilian” excursionistas was standing on a level surface in the background, showing little interest but probably wondering why they had not had more coffee. I myself was walking around the periphery, intrigued by the thick, red soil sediments. But I kept turning back to the enthusiastic man who was the center of attraction, Juan Cuerda. It was September 6, 1957, and the occasion of a field excursion of the International Quaternary Association (INQUA). The field/guidebook listed an academic geologist from Barcelona as in charge, but at Campo de Tiro it was Cuerda who took charge. And he clearly knew what he was talking about.

Una gentada s'arremolinava entorn d'algunes roques a la platja. Molts dels presents estaven escoltant les explicacions d'un home que parlava en veu alta, tot discutint a estones amb algun dels geòlegs, vestits aquests amb les seves habituals indumentàries de camp. Un bon grapat de “excursionistas” òbviament “llecs” estaven drets al darrere, mostrant poc interès però preguntant-se probablement per què no els havien servit un poc més de cafè. Jo mateix caminava per la perifèria del grup, intrigat pels gruixuts sediments de terra roja. Però em vaig parar per tal d'observar aquell home entusiasta que era el centre d'atenció, en Juan Cuerda. Era el 6 de setembre de 1957, amb motiu d'una excursió de camp de l'Associació Internacional per a l'estudi del Quaternari (INQUA). El programa d'activitats esmentava com a responsable a un geòleg acadèmic de Barcelona, però allà, al “Campo de Tiro”, era Cuerda la persona que

Two years later I had the good fortune of meeting this irrepressible man. But under unusual circumstances. It was my honeymoon, although my bride Elisabeth understood only too well that I had difficulty in separating the pleasure of research from that of delightful company. We had come down from Germany by bus with a student tour, flying across from Barcelona to Palma in one of those small and boxy, old transport planes of Civil War vintage. Our destination was an as yet undeveloped bay on the southeast coast called Cala Figuera. Within a few days we were hiking along and up and down the 15m high limestone cliffs, enjoying the vista of a placid Mediterranean Sea, dotted in those days with tiny motorboats carrying contraband cigarettes. But I was more interested in the cemented eolian sands that rose up steeply against the cliffs. The bedding was striking and there were traces of reddish soils interrupting some of them. These were eolianites, blown up from the marine shelf when sea levels were lower, during the Quaternary. But I had never seen anything like this in the textbooks I had read as a student.

After perhaps a week of “discovering” and describing, I decided that I needed to consult a professional. I didn’t have an address, but I sent a short letter in English, addressed to “Sr. Juan Cuerda Barceló, Palma de Mallorca”. To my surprise I had an answer by return mail, in Spanish. Yes, he would be happy to meet me and explain some of his coastal sites and their sediments, suggesting a particular time. A day or two later, I took the small-gauge train that wound up through the red fields, white limestone fences, and garrija of southern Mallorca, from Santanyí to Ses Salines and Lluçmajor to Palma. Cuerda was waiting for me at the station and took me by bus down the coast of

va assumir la tasca de fer de guia. I era ben evident que sabia de què estava parlant.

Dos any més tard vaig tenir la bona sort de retrobar aquest home decidit. Però sota circumstàncies inusuals. Va ser durant la meua lluna de mel. Tot i així la meua núvia Elisabeth entenia molt bé que jo no podia separar els dos plaers: el de la recerca i el de la seva companyia encantadora. Havíem viatjat des d’Alemanya amb un autobús estudiantil i després havíem volat de Barcelona a Palma en un d’aquells vells avions de transport, petits i rabassuts, del temps de la Guerra Civil. El nostre destí era Cala Figuera, una badia aleshores poc urbanitzada de la costa sudoriental de Mallorca. Als pocs dies anàvem d’excursió per amunt i per avall dels cingles de 15 m d’altura de roca calcària, gaudint de la vista d’una mar Mediterrània serena, clapejada durant aquesta època per petites llanxes motores que duïen cigarrets de contraban. Però jo estava més interessat en les arenes eòliques cimentades que s’aixecaven a les zones més esquerpes al peu dels penya-segats. A la base hi podíem trobar nivells de sòls rojencs que interrompien alguns d’elles. Eren eolianites, depositades en aquestes zones, per sota de nivells marins, quan els nivells del mar eren més baixos, durant el Quaternari. Però mai havia vist res de semblant en els manuals que havia llegit quan era estudiant.

Poc més o manco una setmana després de “descobrir” i de descriure aquestes formes, vaig decidir que necessitava consultar amb un expert. No tenia cap direcció, però vaig enviar una curta carta en anglès simplement amb l’adreça “*Sr. Juan Cuerda Barceló, Palma de Mallorca*”. Amb sorpresa vaig rebre resposta a volta de correu, en espanyol. Sí, a ell li complauria trobar-se amb mi i mostrar-me alguns dels seus jaciments litorals amb els corresponents sedi-

the bay of Palma. He showed and explained to me his major sites, and I returned to Cala Figuera that evening much edified. Cuerda invited me to come back, and bring my bride along, to visit his home.

After spending the week looking at “my” coastal sites with new eyes, Elisabeth and I took the train, together this time. We did do geomorphology and stratigraphy that day, but what I mainly remember is Son Morla, the wonderful, traditional farm complex of the Cuerda family. Located amid the fields now converted into suburban Molinar, it had palm trees and a windmill. To us it looked like a legendary hacienda, but the biggest surprise was inside - the garden with its flowers, vegetables, ornamental trees, and colored tiles. Here we met Señora Cuerda - Margarita - gracious, gentle and warm. The Cuerdas enjoyed our enthusiasm about this Classical garden of paradise, enclosed between the walls, to the south the great house, and the functional farm buildings on the far side, that were leased to a campesino. I took photos, some of Elisabeth standing under the trees, and we felt and behaved like honey-mooners. The Cuerdas were delighted to find out that this was indeed our honeymoon, and treated us like doting parents. It was almost incomprehensible to us that we, as almost total strangers, would be shown such affectionate hospitality.

It was the beginning of not only a professional collaboration, but also of a deep and durable friendship. It began in the garden of Son Morlà, the images of which have remained vivid for Elisabeth and myself across 45 years, even as many others have dimmed with time. Cuerda understood this, and in 1979 he gave us one of his amateur oil paintings, in impressionist style and showing the flowers seen from his veranda, probably done during the early years of his own marriage.

ments, tot proposant ja una data precisa per veure'ns. Un dia o dos després vaig prendre el trenet que travessava els camps de terres vermelles de Mallorca, les tanques fetes amb pedres calcàries i les garrigues de la Mallorca meridional, de Santanyí a Ses Salines i de Llucmajor a Palma. Cuerda m'esperava a l'estació i tot d'una vàrem agafar l'autobús que ens duia cap a la costa de la badia de Palma. Me mostrà i m'informà dels jaciments més importants, i aquell horabaixa vaig tornar a Cala Figuera sabent més coses. Cuerda me convidà a tornar-hi, i a visitar ca seva amb la meua núvia.

Després de passar la setmana en que mirava “els meus” jaciments litorals amb uns altres ulls, Elisabeth i jo vàrem agafar, aquesta vegada junts, el tren. Aquest dia férem la geomorfologia i l'estratigrafia, però el que sobretot record és Son Morlà, la meravellosa, tradicional possessió de la família Cuerda. Estava al bell mig de camps, avui convertits en el Molinar suburbà, tenia fassers i un molí de vent. A nosaltres ens semblà una “hacienda” de fantasia, però la sorpresa més gran fou l'interior - el jardí amb les seves flors, plantes, arbres ornamentals i rajoles colorejades. Aquí vàrem conèixer a la Sra. Cuerda - Margarita - amable, distingida i hospitalària. La família Cuerda es divertí amb el nostre entusiasme envers el seu paradís terrenal, tancat entre murs, al nord d'aquell casal, i amb els edificis funcionals adjunts de la possessió que estaven llogats a un pagès. Vaig fer fotos, algunes d'Elisabeth davall d'uns arbres, mentre ens sentíem i actuàvem com a recent casats. Els Cuerda estigueren encantats quan saberen que estàvem celebrant la nostra lluna de mel, i es comportaren com a pares amorosos. Ens resultava gairebé incomprendible que a nosaltres, com a persones quasi totalment externes, se'ns hagués tractat amb una hospitalitat tan afectuosa.

Cuerda's father had come from Old Castille to Barcelona, marrying the daughter of a Catalan merchant and Mallorquín mother and almost all the summers they were going to spend some weeks there. He had recently moved to Palma when La Guerra began and he was drawn into the Nationalist army. During the bitter winter Battle of Teruel, in February 1938, he was wounded, losing the use of his left arm. He returned to Palma an invalid, and remained in the army as a part-time employment, engaged in looking after the welfare of wounded war veterans. His loyalty and empathy to his disabled comrades was striking. Many a time he jumped out of his little car, which he acquired in 1960, to put some coins in the tin cup of a begging amputee at the corner. Always a few brief, but kind words.

A similar kindness and respect was extended to his children, who came in all sizes at the time. Although a parent of the old-school, there was a palpable mutual affection, and the children grew up as gifted and well-adjusted adults. Cuerda's kindness to his disabled daughter Maita was touching, and she adored her father. During my visits to Son Morla, Maita took a liking to me as well, enthusiastically calling out "But-zerr!" whenever I came in. That would embarrass Margarita a little, but I saw it as a compliment, and it never failed to make me smile. On some of Cuerda's Christmas greetings she elaborately printed her name, even many years later.

Although Cuerda was eventually promoted to Major and finally Colonel in the Reserves, the salary was small and he had to supplement it as a part-time salesman. The family lived frugally and only Margarita's inheriting of the Possessió of Son Morlà made it possible for the children to grow up in such auspicious surroundings, at least

Així s'inicià no solament una col·laboració professional, sinó també una amistat profunda i duradora. Començà en el jardí de Son Morlà, les imatges del qual han seguit vives per a n'Elisabeth i per a mi, després de 45 anys, encara que moltes altres s'han anat esborrant amb el temps. Cuerda compartia aquest sentiment, i el 1979 ens obsequià amb un dels seus quadres de pintor amateur, fet a l'oli, d'estil impressionista, que retratava les flors que es veien des del terradet de ca seva, obra pintada probablement pocs anys després del seu casament.

El pare de Cuerda procedia de Castella la Vella i exercia d'advocat a Barcelona. S'havia casat amb la filla d'un fabricant de flassades de Mallorca i gairebé tots els estius hi anaven a passar unes setmanes. Precisament la família arribà a Palma just quan esclatà "*La Guerra*" i Juan Cuerda s'allistà de seguida a l'exèrcit nacionalista, on es convertí en alferes provisional. Durant la dura batalla de l'hivern a Terol, el febrer de 1938, el varen ferir greument, i va quedar limitat el moviment del seu braç dret. Tornà a Palma com a mutilat de guerra, i romangué com a militar professional, amb una feina de mitja jornada, ocupat amb tasques administratives relacionades amb el benestar dels veterans ferits a la guerra. La seva lleialtat i empatia cap als seus camarades l'animaven. Més d'una vegada botà del seu petit cotxe, que comprà el 1960, per a posar algunes monedes a la llauna d'un mutilat que demanava almoïna a una cantonada. No era xerraire, però les seves paraules sempre eren amables.

Una amabilitat i un respecte semblants foren transmesos als seus fills, que en aquest moment eren de totes les grandàries. Encara que era un pare tradicionalista, hi havia un afecte mutu palpable, i els seus fills varen créixer rectes i educats. L'atenció de Cuerda envers la seva filla Maita, amb síndrome de

during the summer months. Thus one has to admire Cuerda's perseverance to achieve a scientific trajectory, as a marginally-employable, disabled veteran in those lean decades of economic depression after La Guerra. He was inspired by the great natural historian Guillem Colom and began to associate with like-minded younger men in 1947, in a Palma that still was an educational backwater in an overly centralized nation. Bit by bit they joined to create a then-modest scientific society, and Cuerda himself took trips to Barcelona, to read and work in its university library. He taught himself French and English, in order to master the foreign literature, bringing back his patiently typed copies of journal articles, that he then collected in San Morla, for continuing reference, at a time when photocopying was unthought of. By the time that Cuerda stood in front of that international group at Campo de Tiro in 1957, he had become a researcher capable of arguing with the best *cuaternaristas* of the profession.

In 1960 I spent a half-year in the field on Mallorca, riding through the coastal garriga on a small motorcycle, searching for new Quaternary sites below the steep cliffs and describing profiles. Cuerda came out on perhaps a dozen occasions, providing the luxury of his indomitable SEAT. Some of these sites (especially Punta Sa Plana) were on a property near the south end of the island, where I had been cautioned by people in Santanyí, that there was a guard who was very hostile. So I had always slipped down to the coast there unobtrusively, but Cuerda simply laughed when I told him. He reassured me that by Spanish law, the first 15m from the watermark belonged to the king. The *Siete Partidas* notwithstanding, within a short time we were "arrested" by that guard, holding up a double-barrelled

Down, era molt amatent, i ella adorava son pare. Durant les meves visites a Son Morlà, Maita se feia estimar i a mi també em succeí, na Maita cridava de forma entusiàstica "But-zerr!" sempre que jo arribava. Això empipava una mica a na Margarita, però jo ho veia com un afalac, i sempre em va fer somriure. En algunes de les felicitacions de Nadal de Cuerda, ella hi posava uns gargots, inclús molts d'anys més tard de la meua estada a Son Morlà.

Encara que més tard Cuerda fou ascendit a comandant, i a coronel quan va passar a la reserva, el sou era petit i va haver de complementar-lo amb feines de representació de productes químics per a la indústria de la sabata. La família va viure frugalment, tot i que quan va heretar Son Morlà els seus fills van poder créixer en un ambient privilegiat, almenys durant els mesos d'estiu. Per tant, resulta admirable la perseverància de Cuerda (en tant que militar en actiu, mutilat de guerra i tot fent-se un sobresou com a representant comercial), per tal de dur a terme una trajectòria científica, en aquelles dècades magres de la depressió econòmica després de "La Guerra". El va engrescar el gran naturalista Guillem Colom, i l'any 1947 començà a reunir-se amb persones més joves però atretes per inquietuds semblants, a una Ciutat de Palma que encara era un món educativament retrassat dins un país excessivament centralitzat. Poc a poc van organitzar-se amb la intenció de crear una societat científica, aleshores modesta. Cuerda viatjà a Barcelona, per llegir i treballar a la biblioteca de la Universitat; també va estudiar de manera autodidacta francès i anglès, per tal de poder llegir la literatura estrangera. Tornava dels viatges carregat amb còpies, pacientment mecanografiades, dels articles de revista que l'interessaven. A continuació els ordenava i relligava a la seva biblioteca de Son Morlà, per poder consultar quan calgués, en una època en que la

shotgun. Cuerda engaged him in a voluble conversation, and as a concession, the guard drove us to the residence of the manager of what turned out to be a large estate. S'Avall was quite a manor, enclosed with walls or barbed wire. But the manager, Sr. Burguera, was reasonable, explaining that the whole area belonged to the magnate Juan March. He gave us a handwritten permit to travel freely, anywhere we wanted. We were not accosted again, and the guard was even helpful on occasion.

I had not worked in the field with a critical colleague before. Although Cuerda's specialty was paleontology, he was an outstanding geologist, and I was privileged to work with him when he was in his prime. He never accepted my initial stratigraphic interpretations, so that we had friendly, ongoing arguments until we were finally both in agreement. After that we discussed larger Quaternary issues, such as the origins of the red soils and eolianites. Ever since I have been very careful in making lateral stratigraphic correlations. Cuerda had a remarkable "field eye", and was skeptical until I had convinced him or corrected my misjudgements. Those years were a major learning experience for me and made me a much better field observer and geomorphologist. I also began to understand the concept of correlation by molluscan *assemblages*, and their paleoclimatic implications for the Quaternary record. I remain grateful for his tutelage, as well as the many stimulating discussions shared about the Quaternary.

Our common field work was resumed in 1961 and 1962, as we studied sites on the east and northeast coasts of Mallorca, and worked through his or my sites on the southeast coast from Andratx to Cala Pi, in part in the company of D. Andreu Muntaner. Our one point of unresolved disagreement was the Tyrrhenian III deposit at

fotocòpia era inimaginable. Així, en el moment en que Cuerda estava al cap d'aquell grup internacional en el "*Campo de Tiro*" l'any 1957, s'havia convertit en un investigador capaç de discutir amb els millors "*cuaternaristas*" professionals.

Durant 1960 vaig passar mig any fent treball de camp a Mallorca, trescant per la garriga costanera amb una motocicleta petita, cercant nous jaciments de Quaternari davall dels penya-segats esquerps i dibuixant perfils. Cuerda em va acompanyar en una dotzena d'ocasions, proporcionant-me el luxe del seu SEAT indomable. Alguns d'aquests jaciments (especialment Punta Sa Plana) estaven en una possessió prop de l'extrem sud de l'illa, i la gent de Santanyí m'havia advertit que hi havia un garriguer que era molt agressiu. M'havia introduït sempre a aquesta finca de forma discreta, però Cuerda se'n va riure quan li vaig explicar. Ell em va tranquil·litzar dient-me que segons les lleis espanyoles tradicionals, els primers 15 m de la costa pertanyien al Rei. Però malgrat el que deien "*Las Siete Partidas [de Alfonso X el Sabio]*", al cap de poc temps el guarda ens "detingué" apuntant-nos amb una escopeta de dos canons. Cuerda va encetar una conversació voluble, i com a concessió, el guarda ens va portar a la residència del senyor que resultà ser un gran casal. S'Avall era una finca absolutament tancada amb parets i reixats de filferro amb pues. Però l'administrador, Sr. Burguera, era raonable i ens explicà que aquella possessió pertanyia al magnat Joan March. Ens va donar un permís manuscrit per moure'ns per allà on volguéssim i que ningú ens molestés. Mai més ens vàrem abordar agressivament i fins i tot, en certa ocasió, aquell garriguer ens va ajudar.

Jo no havia fet mai treball de camp amb un col·lega crític. Encara que l'especialitat de Cuerda era la paleontologia, era un geòleg

Campo de Tiro, which I felt was not in the same stratigraphic context as other, "late" sites with *fauna banal* at Canyamel (near Artà) and Ca'n Vanrell (near Arenal). But the high point of our travels was a trip to Ibiza and Formentera, which in 1961 was still almost untouched by tourism. At a fonda in Ibiza, Cuerda told me some of his war stories, over several glasses of wine. On Formentera we discovered a faunal horizon at +46m near San Fernando, as a result of asking the campesinos if they had seen any rocks with mollusks. We rented a rowboat and glided across the placid waters among the islets between Formentera and Espalmador. Those must have also remained with him, because in one letter he writes of "aquellos benditos tiempos en que recorriamos juntos el Pleistoceno de ... los islots de Formentera" (20-11-85).

We had long been good friends, but we continued to call each other by our surnames, as Iberian formality dictated in that day. But in our letters, the barriers of tradition were gradually dismantled, his initial greeting changing over time from "Estimado Dr. Butzer" to "Mi buen amigo" and finally "Mi querido amigo". In person, we talked rapidly in a strange mixture of English and Spanish, with his English better than my Spanish. Most of my Spanish, with its technical precision but limited use of grammatical niceties, I learned in the process of our bi-lingual communication. He was very generous in never objecting to my mistakes.

In September 1962 I set off for Egypt, and was then drawn for many years to studies in East and South Africa. But we remained in touch most years at Christmas. Due in part to our joint paper in the *Journal of Geology* of 1962, international researchers began to visit Mallorca and Juan Cuerda. He took each one to visit the

excepcional, i fou un privilegi treballar amb ell en el seu apogeu. Mai acceptava les meves primeres interpretacions estratigràfiques, de forma que teníem discussions amistoses, fins que al final arribàvem a un acord. També vàrem discutir llargament sobre característiques del Quaternari, com per exemple els orígens dels sòls i de les eolianites rojes. Des d'aleshores sempre he tingut ben en compte aquelles discussions quan he hagut d'elaborar correlacions estratigràfiques laterals. Cuerda tenia un notable "ull clínic", i era escèptic fins que jo no l'havia convençut o jo no havia corregit els meus errors. Aquells anys van ser una experiència d'aprenentatge important per a mí i això me va convertir en un molt millor observador de camp i geomorfòleg. També vaig començar a entendre el concepte de la correlació de les faunes de mol·luscs (*assemblages*), i les seves implicacions paleoclimàtiques per al Quaternari. Fet i fet, continu estant agraït pel seu mestratge, així com per les moltes i estimulants discussions que compartírem sobre el Quaternari.

El nostre treball de camp compartit fou reprès durant 1961 i 1962. Vàrem estudiar jaciments de les costes de l'est i nordest de Mallorca, i vàrem treballar en jaciments seus o meus de la costa sudoriental ubicats entre Andratx i Cala Pi, sovint en companyia de D. Andreu Muntaner. El nostre únic punt de desacord sense resoldre era el dipòsit de Tirrenià III del "Campo de Tiro", que jo creia que no estava en el mateix context estratigràfic que els altres jaciments "tardans" amb "*fauna banal*" de Canyamel (prop d'Artà) i de Ca'n Vanrell (prop de s'Arenal). Però el punt culminant dels nostres periples fou un viatge a Eivissa i Formentera, durant 1961, unes contrades aleshores gairebé sense turisme. En una fonda a Eivissa, Cuerda me comentà algunes de les seves històries de la guerra, des-

key sites, which sometimes required patience on his part. As a consequence, the Quaternary of Mallorca began to enter the mainstream of international literature. With such approbation, Cuerda was encouraged to publish his insightful treatise on the Quaternary of the Balearic Islands (1975, reprinted in 1993).

Our next meeting was delayed until 1979, when D. Bartomeu Barceló and D. Vicenç Rosselló arranged to invite me to the Spanish Geographer's Congreso in Palma. It was a joyous occasion for Cuerda and myself, and we spent good time together re-examining the sites around Cala Pi and developing a long stratigraphic sequence for the Banc d'Eivissa. Elisabeth and I now made our last visit to Son Morla, and found all those wonderful children grown up and flown the nest, except for dear, sweet Maita, who was such a help for her mother. The garden that we had come to see as symbolic of our marriage still was beautiful, but no longer so well-cared for. Juan and Margarita were growing older together, and we all shared a certain nostalgia for the past. He lamented how Spain was changing, too fast for his taste. Once more he proudly showed me his precious collection, his *Strombus* and *Conus* specimens, and discussed the many visitors who had passed through. This was the occasion on which he gave me his painting of the garden.

Time was flying, but our end-of-the-year greetings maintained our bonds of friendship. At one point he suggested that he was beginning to feel un *poco viejo* (14-12-85), despite the fact that he had just completed his great systematic opus on the marine and brackish-water mollusca of the Balearic Pleistocene, published in 1987. Christmas ever was the occasion for a happy gathering of the family at Son Morla, and for Cuerda it was the most significant

prés d'un parell de tassons de vi. A Formentera vàrem descobrir un horitzó faunístic a + 46 m prop de Sant Ferran, com a resultat de demanar als pagesos si havien vist roques amb copinyes. Llogàrem un bot de rem i navegàrem a través de les aigües tranquiles entre els illots entre Formentera i s'Espalmador. Ell també conservà aquests records, puix que en una carta em parlava de "*aquellos benditos tiempos en que recorrimos juntos el Pleistoceno de ... los islotes de Formentera*" (20-11-85).

Tot i que erem molt bons amics des de feia temps, ens continuàvem dient-nos pels nostres llinatges, com dictava la urbanitat ibèrica d'aquell temps. Però a les nostres cartes les barreres tradicionals foren gradualment eliminades. La seva salutació inicial canvià amb el temps de "*Estimado Dr. Butzer*" a "*Mi buen amigo*" i finalment a "*Estimado amigo*". Cara a cara, parlàvem ràpidament en una mescla estranya d'anglès i d'espanyol, amb el seu anglès millor que el meu espanyol. Bona part del meu espanyol, amb la seva precisió tècnica, però amb un ús limitat de refinaments gramaticals, el vaig aprendre durant el procés de la nostra comunicació bilingüe. Cuerda era molt generós i mai corregia els meus errors gramaticals.

El setembre de 1962 vaig partir cap a Egipte, i després vaig anar donant tombos durant anys per Àfrica de l'est i del sud. Però molts anys manteníem el contacte per Nadal. Degut, en part, a la nostra col·laboració en l'article del *Journal of Geology* de 1962, investigadors internacionals començaren a visitar Mallorca i Joan Cuerda. Ell els acompanyava a tots als jaciments clau, de manera que aquestes visites requerien sovint una mica de paciència. Al cap i a la fi, emperò, el Quaternari de Mallorca començà a incorporar-se com a punt de referència dins la literatura científica inter-

feast of the year. "En casa construyo un pequeño Nacimiento, y se celebra la Noche Buena en el calor familiar" (8-1-86), with all his children and his three grandchildren. You can imagine, he suggested, the excitement that filled this house (26-12-85). With so much confusion (*barullo*), there was so much no way to do any work!

The last time I encountered Cuerda was on the occasion of the ASEQUA meeting in Valencia, September 1991, and he was beginning to show his age. I was invited to a festive dinner in his honor, and when he rose to speak, he addressed me as his teacher. I was touched and flattered, but I smiled and corrected him: No, I said, you were the maestro, and I your student. Indeed, he was one of the most influential professionals in my career.

In his next to final letter (12-1-98), he looked back on those so distant years (*tan lejanos años*), when we still went out into the field together, "en las escasas ocasiones que mi destino militar me permitía. Ahora a mis 85 años cumplidos, a pesar de tener más tiempo disponible yo no puedo recorrer los yacimientos mallorquines como antes. Qué le vamos a hacer?!"

I last heard directly from Cuerda in December 1998, and his signature was shakey. In January 2002 his daughter Maria Magdalena wrote on behalf of her parents, now residing in the Convento de San Francisco in Palma. If some day we were in Spain, we shouldn't hesitate "en hacernos una visita, mi padre en especial tendría una inmensa alegría." Magdalena added that we shouldn't delay too long, but I am afraid that we did. Juan Cuerda passed away on January 7, 2003, in his 91st year. His creative spirit had finally found its rest.

In celebrating the life of *mi buen amigo*, I have emphasized his character, because his long list of published journal

nacional. Amb aquesta aprovació internacional, Cuerda s'animà a publicar el seu perspicaç tractat sobre el Quaternari de les Illes Balears (1975, reimprès el 1993).

La nostra següent trobada es va retardar fins el 1979, quan D. Bartomeu Barceló i D. Vicenç M. Rosselló ho arreglaren per invitar-me al "*Congreso*" de geografia espanyola a Palma. Va ser una ocasió feliç per a Cuerda i per a mi, i passàrem un bon temps junts, en el que reexaminàrem llocs al voltant de Cala Pi i desenvolupàrem una àmplia seqüència estratigràfica per al Banc d'Eivissa. Elisabeth i jo fèrem aleshores una llarga visita a Son Morlà, i trobàrem a tots aquests fills meravellosos crescuts i fora del niu, a excepció de l'estimada i dolça Maita, que era una ajuda per a sa mare. El jardí que havíem vingut a veure com a símbol de la nostra unió encara era hermós, però ja no estava tan ben cuidat. Joan i Margarita envellien plegats i tots compartírem certa nostàlgia del passat. Cuerda es lamentà de com estava canviant Espanya, massa ràpid per al seu gust. Una vegada més em va mostrar amb orgull la seva preciosa col·lecció, els seus exemplars d'*Strombus* i de *Conus*, i me comentà dels molts visitants que havien passat per allà. Va ser en aquest moment quan me regalà el seu quadre del jardí.

El temps passava volant, però les nostres felicitacions de cap d'any mantenien els nostres llaços d'amistat. Però un bon dia va suggerir que començava a sentir-se "*un poco viejo*" (14-12-85), malgrat el fet que just acabava de concloure la seva gran obra sistemàtica sobre els mol·luscs marins i d'aigua salobre del Pleistocè de les Illes Balears, publicat el 1987. Nadal era sempre l'ocasió per a la feliç reunió familiar a Son Morlà, i per a Cuerda era el sopar més significatiu de l'any. "*En casa construyo un pequeño Nacimiento, y se celebra la Noche Buena en*

articles, books, and professional recognitions speak for themselves. By force of character, Cuerda repeatedly overcame the impossible, to achieve excellence as a scholar and paleontologist on the international level, in an unfortunate period when academic geology in Spain had no impact beyond the national borders. Yes, he was self-taught, but through his perseverance, incisive mind, and unusual talents as a field observer, he mastered his discipline to a degree that none of his university-trained contemporaries could match. He was vigorous and empirical, and not beholden to traditional paradigms. He proposed synthetic models, e.g. Figures 6 and 23, in his *Los Tiempos Cuaternarios* (1975), at a time when models were not yet a commonplace concept. His works also present a massive synthetic compendium that will prove useful for decades to come, notwithstanding casual forays to the Balearics by peninsular geologists.

Cuerda's character was also manifest in other important ways. He encouraged and consistently supported like-minded Mallorquin and Menorcan investigators, and was instrumental in helping bring them together in a productive working group. Out of this collaboration grew a new center of science in Palma, that set the tone and provided the confidence to achieve a flourishing institution of higher learning. He was indeed a mentor for a generation of his colleagues, and a role model for all who followed. It was in his character to instruct, to reconcile, to bring people together, and to direct their energies to higher goals. Yes, he was a good father to us all, and I am proud to consider myself one of his *hijos*.

el calor familiar" (8-1-86), amb tots els seus fills i les seves tres nétes. Vostè pot imaginar-se, suggeria, l'animació que envaeix aquesta casa (26-12-85). ¡Amb tant de truí ("*barullo*") no hi ha forma de treballar!

La darrera vegada que vaig coincidir amb Cuerda va ser arran de la reunió a València, setembre de 1991, d'ASEQUA, i ell començava a demostrar la seva edat. Me convidaren a un sopar en el seu honor, i quan ell s'aixecà per parlar, se dirigí a mi com el seu professor. Me va commoure i afalagar, però vaig somriure i el vaig corregir: - No, li vaig dir, vostè és el mestre, i jo el seu alumne. De fet, ell va ser un dels estudiosos que més influeixen en la meua carrera.

Una de les darreres cartes que vaig rebre (12-1-98), feia una ullada retrospectiva cap aquells anys distants ("*tan lejanos años*") quan encara sortíem junts al camp, "*en las escasas ocasiones que mi destino militar me permitía. Ahora a mis 85 años cumplidos, a pesar de tener más tiempo disponible yo no puedo recorrer los yacimientos mallorquines como antes. Qué le vamos a hacer ?!*"

La darrera vegada que vaig tenir notícies de Cuerda fou el desembre de 1998, i la seva firma era tremolosa. Durant el gener de 2002 la seva filla Maria Magdalena em va escriure en nom dels seus pares. Si algun dia estau per Espanya, no dubteu "*en hacernos una visita, mi padre en especial tendría una inmensa alegría*". Magdalena agregà que no devíem retrasar-nos massa temps, i jo vaig témer que això succeiria. Joan Cuerda morí el 7 gener de 2003, amb 90 anys. El seu esperit creatiu finalment va trobar el descans etern.

En el record de la vida de "*mi buen amigo*" he posat especial èmfasi en el seu caràcter, perquè la llarga llista dels articles publicats, els llibres i els reconeixements

professionals parlen per ells mateixos. Per la seva força de voluntat, Cuerda superà més d'una vegada un gran repte, atènyer l'excel·lència com a expert i paleontòleg de nivell internacional, en un període malaurat en que la geologia acadèmica a Espanya no tenia cap impacte més enllà de les fronteres nacionals. Sí, ell era autodidacta, però amb la seva perseverància, ment incisiva, i un talent inusual com a observador de camp, dominà aquesta disciplina amb un grau que cap dels seus companys contemporanis universitaris se li podia comparat. Cuerda tenia nervi i era empíric, i no dubtava en discutir els paradigmes tradicionals. Va proposar models sintètics, per exemple, les gràfiques 6 i 23, en el seu llibre de *Los Tiempos Cuaternarios* (1975), en un moment en el que els models no eren encara un concepte ordinari. El seu treball també presentà un ampli compendi sintètic que pot ésser útil durant dècades futures, tant per als aficionats a la geologia com per als geòlegs peninsulars.

El caràcter de Cuerda també es manifestava en altres aspectes importants. Animà i recolzà constantment a investigadors de Mallorca i de Menorca, i contribuï a organitzar-los en un grup de treball científicament productiu. Tot seguit, a aquesta col·laboració va créixer un nou centre de la ciència a Palma. A més, va ajudar a fixar les directrius i subministrà la confiança per tal de que esdevingués tot un seguit d'aprenentatge i de recerca de nivell superior. Al capdavall, va ser un mentor per a una generació dels seus col·legues, i un model per a tots aquells que el seguirem. Estava en el seu caràcter de dirigir, de reconciliar, d'atreure gent al seu entorn, i per a dirigir les seves energies cap a fites més altes. Sí, ell va ser un bon pare per a tots nosaltres, i estic orgullós de considerar-me un dels seus fills.